

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

NUTARIMAS DĖL VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS 2018–2022 METŲ GAIRIŲ

2018 m. birželio 27 d. Nr. XIII-1318
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas n u t a r i a:

1 straipsnis.

Patvirtinti Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gaires (pridedama).

2 straipsnis.

1. Pavesti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai sudaryti darbo grupę iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaigų, ministerijų ir departamentų atstovų ir iki 2018 m. spalio 1 d. parengti Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gairių įgyvendinimo priemonių planą.

2. Pasiūlyti Vyriausybei patvirtinti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sudarytos darbo grupės parengtą Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gairių įgyvendinimo priemonių planą iki 2018 m. spalio 15 d.

Seimo Pirmininkas

Viktoras Pranckietis

VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS 2018–2022 METŲ GAIRĖS

I SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gairės (toliau – Gairės) yra kalbos politikos planavimo dokumentas, kuriame nustatomi pagrindiniai artimiausių penkerių metų valstybinės lietuvių kalbos politikos principai, tikslai, uždaviniai bei jų sprendimo būdai ir valstybinės kalbos būklės pažangos kriterijai. Gairių tikslai:

- 1.1. apibūdinti valstybinės kalbos politikos objektą;
- 1.2. pateikti glaustą valstybinės lietuvių kalbos funkcionavimo būklės apžvalgą;
- 1.3. apibrėžti 2018–2022 metų lietuvių kalbos funkcionavimo sritis ir raidos skatinimo kryptis;
- 1.4. nustatyti pagrindinius valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų tikslus ir uždavinius įvairiose valstybės ir visuomenės gyvenimo srityse;
- 1.5. numatyti lietuvių kalbos, kaip valstybinės kalbos, vartojimo 2018–2022 metų pokyčius ir pateikti jos būklės pažangos kriterijus.

2. Gairėse vartojamos sąvokos:

2.1. **Bendrinė lietuvių kalba** (toliau – bendrinė kalba) – istoriškai, politiškai ir kultūriškai susaistytos Lietuvos visuomenės ir lietuviakalbės išeivijos kuriama, vartojama, valstybės mastu kryptingai tvarkoma ir kodifikuojama prestižinė kalbos atmaina, skirta viešojo gyvenimo reikmėms.

2.2. **Valstybinė kalba** – Lietuvos oficialiajame ir viešajame bendravime vartojama lietuvių kalba, kurios statusas įteisintas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatyme.

2.3. **Valstybinės kalbos politika** – Lietuvos Respublikos vidaus politikos dalis, kuri apima valstybės priimamus sprendimus dėl valstybinės kalbos statuso ir funkcijų, dėl jos santykio su kitomis Lietuvos Respublikoje vartojamomis kalbomis, dėl valstybinės kalbos vartojimo sričių, dėl bendrinės lietuvių kalbos vartojimo kokybės, normų nustatymo ir sklaidos, dėl valstybinės kalbos mokymo, priežiūros ir prestižo stiprinimo.

2.4. Kitos Gairėse vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos teisės aktuose vartojamas sąvokas.

3. Gairės parengtos remiantis Valstybinės kalbos įstatymu, Lietuvos Respublikos valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymu, Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos inspekcijos įstatymu, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu ir atsižvelgiant į kitus lietuvių kalbos vartojimą bei priežiūrą reglamentuojančius dokumentus.

4. Į Gairių nuostatas atsižvelgiama rengiant Lietuvos valstybės veiklos sričių strategijas ir programas.

5. Kitų kalbų vartojimo Lietuvoje politika Gairėse aptariama tiek, kiek ji susijusi su valstybinės kalbos politika.

6. Valstybinės kalbos politiką vykdo ir Gairėse nustatytus tikslus bei uždavinius įgyvendina valstybės valdymo institucijos, savivaldybės, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Valstybinė kalbos inspekcija, mokslo ir studijų institucijos, pasitelkamos nevyriausybinių organizacijų ir piliečių iniciatyvas.

II SKYRIUS

PAGRINDINIAI VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS PRINCIPAI IR NUOSTATOS

7. Lietuvių kalba yra valstybės ir jos gyventojų bendravimo priemonė visose viešojo gyvenimo srityse, vienas svarbiausių valstybės suverenumo, vientisumo ir tęstinumo požymių.

8. Valstybinės kalbos politika turi tenkinti visuomenės, įskaitant ir užsienyje gyvenančius tautiečius, socialinės, nacionalinės ir kultūrinės vienybės poreikį. Valstybinės kalbos politika turi derėti su Europos Sąjungos kalbų politika, skatinančia išlaikyti daugiakultūrės Europos kalbų įvairovę, laikomą viena didžiausių Europos vertybių. Siekiant užtikrinti esamų ir būsimų kitakalbių bendruomenių integraciją į Lietuvos visuomenę, būtina joms garantuoti ne tik valstybinės kalbos mokymą, bet ir jų teisę išsaugoti savo kultūras ir kalbas.

9. Valstybinės kalbos politika turi ugdyti sąmoningą ir kūrybišką visuomenės požiūrį į lietuvių kalbos vartojimą, lietuvių kalbos vertės ir savitumo suvokimą.

10. Bendrinė kalba turi būti toliau puoselėjama kaip visuomenę telkianti, įvairiakalbes Lietuvos bendruomenės į valstybės gyvenimą integruojanti kalbos atmaina.

11. Lietuvių kalbos tarmės yra lietuvių kalbos ir kultūros turtas, atlieka svarbias bendruomenių vienijimo funkcijas, todėl yra saugotinos ir palaikytinos. Jos vartojamos natūraliai, nėra reguliuojamos kalbos priežiūros priemonėmis, tačiau yra valstybinės kalbos politikos objektas. Skatintinas šių kalbos atmainų vartojimas ir remtini jų moksliniai tyrimai.

12. Valstybinės kalbos politika aprėpia ir komunikacijos bei kalbos informacinių technologijų sistemų, tarp jų ir skirtų specialiųjų poreikių žmonėms, kūrimą, diegimą ir plėtrą.

13. Valstybinės kalbos politikos įgyvendinimo pagrindas yra kalbos planavimas, apimantis šias sritis: kalbos statusą (kalbos vartojimo teisinių pagrindų kūrimą ir tobulinimą, kalbų santykius viešosios vartosenos srityse), kalbos prestižą, kalbos sandarą (sistemą ir vartoseną), kalbos mokymą.

III SKYRIUS

VALSTYBINĖS KALBOS BŪKLĖS APŽVALGA

14. Svarbiausi veiksniai, turintys teigiamos įtakos dabartinei valstybinės kalbos būklei, yra šie:

14.1. lietuvių kalbą, kaip valstybinę, įtvirtina ir jos funkcionavimui teisinį pagrindą suteikia Lietuvos Respublikos teisės aktai;

14.2. lietuvių kalba vartojama visose viešojo gyvenimo srityse, yra įsitvirtinusi elektroninėje terpėje;

14.3. veikia lietuvių kalbos mokymo ir mokymosi sistema;

14.4. atliekami moksliniai lietuvių kalbos tyrimai ir vykdoma jų sklaida;

14.5. atliekama bendrinės kalbos normų kodifikacija;

14.6. veikia valstybinė lietuvių kalbos priežiūros sistema;

14.7. lietuvių kalbos vartotojai yra palankiai nusiteikę dėl lietuvių kalbos, kaip vieno iš svarbiausių Lietuvos Respublikos valstybingumo dėmenų, ir atviri diskusijoms dėl jos vartojimo ir priežiūros.

15. Svarbiausi veiksniai, turintys neigiamos įtakos dabartinei valstybinės kalbos būklei, yra šie:

15.1. neatnaujinta, ne visada dabarties poreikius atitinkanti teisinė bazė, reglamentuojanti valstybinės kalbos funkcionavimą;

15.2. lietuvių kalbos ir kitų kalbų konkurencija viešojo gyvenimo srityse;

15.3. neveiksmingas visuomenės lingvistinis švietimas ir per mažas jos įtraukimas (įsitraukimas) į lietuvių kalbos palaikymo ir stiprinimo iniciatyvas;

15.4. nepakankamai sparti bendrinės kalbos normų kodifikacija dėl vartosenos tyrimų bei stebėsenos fragmentiškumo ir visuomenės kalbinių nuostatų tyrimų stokos;

15.5. nepakankamas norminamųjų veikalų prieinamumas elektroninėmis sklaidos priemonėmis;

15.6. ne visada veiksminga valstybinės kalbos priežiūros sistema;

15.7. per lėtas ir ne visada visuomenės poreikius atitinkantis kompiuterinių programų lokalizavimas;

15.8. nepakankamas su valstybinės kalbos mokymu susijusių institucijų reagavimas į suintensyvėjusius emigracijos, imigracijos ir reemigracijos procesus bei didėjančią lietuvių kalbos mokymo (mokymosi) poreikį.

PIRMASIS SKIRSNIS

KALBOS STATUSAS

16. Teisinės bazės būklė:

16.1. Lietuvos Respublikoje lietuvių kalba turi Konstitucijos įteisintą valstybinės kalbos statusą. Nuo 2004 metų lietuvių kalba yra viena iš oficialiųjų Europos Sąjungos kalbų, Europos Sąjungos dokumentai turi būti verčiami į lietuvių kalbą, Lietuvos Respublikos piliečiai į Europos Sąjungos institucijas gali kreiptis ir gauti iš jų atsakymus lietuvių kalba.

16.2. Dabartinis teisinis valstybinės kalbos reglamentavimas tiek teisės normų aiškumo, tiek teisinės technikos atžvilgiu neatitinka valstybės bei visuomenės poreikių ir turi būti atnaujintas. Būtina laiku reaguoti į integracijos procesus Europos Sąjungoje, migraciją, informacinių technologijų plėtrą, pritaikyti šiuos naujus reiškinius valstybės viešajam gyvenimui ir derinti juos su valstybinės kalbos apsaugą užtikrinančiomis teisės normomis.

16.3. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo, Valstybinės kalbos įstatymo, Valstybinės kalbos inspekcijos įstatymo ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso nuostatos nėra tarpusavyje suderintos. Dabartinė valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo priežiūros sistema, kurią sudaro du savarankiški, valdymo santykiais nesusieti lygmenys – valstybės (Valstybinė kalbos inspekcija) ir savivaldybių (savivaldybių kalbos tvarkytojai), nėra veiksminga ir neužtikrina priežiūros kokybės ir visuotinio. Valstybinės kalbos priežiūrai netinka galiojančiuose teisės aktuose nustatytas teritorinis principas.

16.4. Valstybinės kalbos mokymo sistema nesudaro reikiamų sąlygų naujųjų imigrantų bendruomenėms integruotis į Lietuvos visuomenę ir jos teisinis reglamentavimas turi būti atnaujintas.

17. Šiandien daugelis pasaulio kalbų vis labiau konkuruoja tarpusavyje. Valstybinės kalbos santykis su anglų kalba ir kitomis kalbomis įvairiose viešojo vartojimo srityse ne visada aiškiai reglamentuotas:

17.1. Aukštojo mokslo ir studijų kalbos. Būtina sudaryti sąlygas aukštosiose mokyklose studijuojantiems užsieniečiams mokytis lietuvių kalbos, kad jie galėtų integruotis į visuomenę.

17.2. Mokslinių tyrimų ir jų sklaidos kalbos. Bendroje Europos mokslo erdvėje įsigalėjusios užsienio kalbos, ypač anglų. Prie jų pereina ištisos Lietuvos mokslo sritys. Dėl šios priežasties būtina užtikrinti sąlygas lietuvių mokslo kalbos raidai ir mokslo žinių sklaidai lietuvių kalba, lietuviškos terminijos plėtrai.

17.3. Mokslo darbų kalbos ir mokslininkų kvalifikacijos bei jų darbų vertinimo sistema:

17.3.1. Nuo humanitarinių mokslų labai priklauso visuomenės bendros istorinės, kultūrinės ir kalbinės tapatybės suvokimas, tačiau Lietuvos mokslo plėtros strategijose humanitariniams mokslams skiriamas antraeilis vaidmuo, todėl smunka jų prestižas.

17.3.2. Lietuvos mokslo politika. Globalizacija ir Lietuvos mokslo pažanga daro mokslą vis atviresnį pasauliui, tačiau, mokslo darbuotojų kvalifikacinius reikalavimus, mokslo darbų vertinimą (ir nuo jo priklausančią mokslo ir studijų institucijų finansavimą) prioritetiškai orientuojant į tarptautiškumo kriterijų, silpninamas lietuvių kalbos, kaip valstybinės, statusas, siaurinama nagrinėjamų mokslo problemų aprėptis, pažeidžiamos lygios mokslininkų galimybės, jeigu jų pasirinktos tyrimų temos yra aktualios Lietuvos valstybei, bet nėra paklausios tarptautinėje mokslo rinkoje.

17.4. Kalbinis kraštovaizdis. Valstybinės kalbos santykis su kitomis kalbomis viešojoje informacijos erdvėje nėra aiškiai reglamentuotas, taip pat neaiškus valstybinės kalbos vartojimo reikalavimų vykdymas viešojo gyvenimo srityse.

17.5. Lietuvių kalbos funkcionavimas elektroninėje terpėje:

17.5.1. Svarbus lietuvių kalbos išlikimo, raidos ir sklaidos veiksnys yra visavertis jos funkcionavimas elektroninėje terpėje. Jam užtikrinti yra patvirtintos Lietuvių kalbos plėtros informacinėse technologijose 2014–2020 metų gairės, pastaraisiais metais pasiekta pastebima lietuvių kalbos pritaikymo elektroninei terpei pažanga. Parengta nemažai pirminių skaitmeninių kalbos išteklių (skaitmeninių žodynų, tekstynų, terminynų, duomenynų) ir pagrindinių kalbos analizės priemonių (morfologinių požymių nustatymo ir generavimo, rašybos tikrinimo įrankių), sukurta sudėtingų internetinės kalbos paslaugų (mašininis vertimas, kirčiuoklė, teksto anotavimas, įvairios paieškos tekstynuose, šnekos atpažintuvas bei sintezatorius ir kt.), sukurta lietuvių kalbos ontologija, lokalizuota nemažai kompiuterinių programų ir įrankių.

17.5.2. Sparti informacinių technologijų plėtra lietuvių kalbos išlikimui ir visaverčiam funkcionavimui elektroninėje terpėje teikia vis naujų galimybių (pavyzdžiui, didžiųjų duomenų analizė, mašininio mokymosi ir neuroninių tinklų pritaikymas kalbos analizei, dirbtinio intelekto kūrimas su kalba susijusioms paslaugoms, tobulesnis mašininis vertimas ir kt.). Tinkamai jomis pasinaudoti reikalingos tokios sąlygos:

17.5.2.1. kokybiškas šios srities veiklos koordinavimas;

17.5.2.2. nuolatinis valstybinis finansavimas, kryptingos investicijos;

17.5.2.3. kalbos specifiką ir informacines technologijas išmanančių specialistų rengimas;

17.5.2.4. fundamentinių ir taikomųjų tyrimų finansavimas;

17.5.2.5. mokslinių ir techninių infrastruktūrų palaikymas.

17.5.3. Mokslo reikmėms yra sukurtas originalus lietuviškas kompiuterinis šriftas *Palemonas*. Siektina, kad jis būtų įtrauktas į programinės įrangos gamintojos bendrovės *Microsoft* šriftų meniu.

17.6. Lietuvių kalbos funkcionavimas darbo santykių srityje. Darbo kalbų įvairovė susijusi su vidine komunikacija, kurią lemia etninė darbuotojų sudėtis, ir su išorine komunikacija, kuriai reikalingos kitos kalbos. Dėl stiprėjančios migracijos ir demografinių pokyčių daugėja dvikalbių ar net keliakalbių įmonių, taip pat atsiranda vienakalbių tarptautinių įmonių, kurių darbo kalba yra ne lietuvių. Todėl reikalingas aiškesnis šios srities teisinis reglamentavimas.

ANTRASIS SKIRSNIS

KALBOS PRESTIŽAS

18. Lietuvių kalbos funkcionavimui didelę reikšmę turi ne tik jos teisinė padėtis, bet ir prestižas, tai yra aukštas jos visuomeninis statusas. Demokratėjanti visuomenė savo kalbą gali išlaikyti tik sąmoningai suvokdama jos vertę ir raiškos galimybes, teikdama jai pirmenybę, norėdama ją vartoti ir kurti, palaikydama ir puoselėdama kalbos įvairovę. Būtina kelti ir tarmių, kaip bendrinės kalbos šaltinio ir gyvosios etninės kultūros raiškos priemones, prestižą.

19. Pastaraisiais metais rasta naujų būdų sudominti visuomenę lietuvių kalba ir paskatinti ją vartoti, kurti ir atnaujinti: vis populiarėjantis Nacionalinio diktanto konkursas, mokiniams rengiami kalbos konkursai internetu, kuriami elektroniniai kalbos žaidimai, įgyvendinama valstybinė Skaitymo skatinimo programa. Buvo paskelbti Tarmių metai ir Kalbos kultūros metai, nuo 2016 metų rengiamos Lietuvių kalbos dienos. Valstybinė kalbos inspekcija kiekvienais metais organizuoja Gražiausio įmonės pavadinimo konkursą, Valstybinė lietuvių kalbos komisija teikia apdovanojimus už reikšmingus darbus lietuviškos terminijos kūrimo, mokslo kalbos puoselėjimo ir visuomenės kalbinio švietimo srityse. 2017 metais visuomenė įsitraukė į pradėtų rinkti Metų žodžio ir Metų posakio iniciatyvą. Tačiau lietuvių kalbos prestižo formavimas reikalauja profesionalesnio ir sistemiškesnio požiūrio, pagrįsto visuomenėje vykstančių kalbinės elgsenos, kalbinių nuostatų pokyčių tyrimais.

20. Trūksta profesionaliai parengtų šviečiamųjų kalbos laidų, straipsnių, interneto svetainių, kurios padėtų ugdyti atsakomybę už kalbą kaip šiuolaikinės valstybės, puoselėjančios europines tradicijas, vertybinį pagrindą. Ieškotina būdų, kaip kelti kalbos specialistų profesinį prestižą.

21. Lietuvių kalbą išeiviai laiko svarbia paveldėtąja kalba ir rūpinasi jos išlaikymu ir prestižu. Dauguma jų norėtų išmokyti lietuvių kalbos savo atžalas, bet susiduria su įvairiomis problemomis. Trūksta informacijos apie paveldėtosios kalbos išlaikymą ir jo strategijas, apie šeimos kalbų politikos formavimą.

TREČIASIS SKIRSNIS

KALBOS VARTOSENA IR SISTEMA

22. Valstybinės kalbos įstatyme numatyti pagrindiniai lietuvių kalbos apsaugos principai. Valstybė turi užtikrinti bendrinės kalbos tvarkybą, informacijos apie kalbos normas ir kalbos rekomendacijų bei kitų išteklių prieinamumą visuomenei. Taisyklingumo reikalavimai turi būti taikomi valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų viešųjų dokumentų ir viešosios informacijos, privačių juridinių asmenų viešosios informacijos, žiniasklaidos, knygų ir kitų leidinių, įskaitant elektroninius, mokymo priemonių, viešosios rašytinės ir sakytinės informacijos apie prekes ir paslaugas, reklamos, viešųjų užrašų, filmų, spektaklių, radijo ir televizijos laidų vedėjų ir žurnalistų kalbai.

23. Bendrinės kalbos normų kodifikacija atliekama remiantis teoriniais bendrinės kalbos norminimo pagrindais, įvairių sričių lietuvių kalbos vartosenos stebėseną ir moksliniais tyrimais. Jie atliekami Lietuvių kalbos institute ir aukštosiose mokyklose. Tačiau pastaraisiais metais dėl ypač sparčių valstybės ir visuomenės gyvenimo pokyčių, dėl nepalankios mokslo rezultatų vertinimo politikos ir dėl mokslinio potencialo stokos jaučiamas tiek šiuolaikiškų fundamentinių, tiek taikomųjų darbų stygius. Daug šiandien ypač aktualių kalbos reiškinių, pavyzdžiui, sisteminiai lietuvių kalbos pokyčiai dėl kitų kalbų įtakos, netiriami arba tiriami fragmentiškai.

24. Visuomenė gali naudotis Lietuvių kalbos instituto parengtais skaitmeniniais ištekliais: „Dabartinės lietuvių kalbos žodynu“, „Lietuvių kalbos žodynu“, dalimis internete skelbiamu „Bendrinės lietuvių kalbos žodynu“, Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynu, Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė, „Vietovardžių žodynu“, „Kanceliarinės kalbos patarimais“, Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema, Tarmių archyvo ir Senųjų raštų duomenų bazėmis, taip pat Vytauto Didžiojo universiteto Dabartinės lietuvių kalbos tekstynų ir kt. Vis dar neparengta šiuolaikiška lietuvių kalbos gramatika, lietuvių kalbos etimologinis žodynas, visuomenei reikia internetinio pagrindinių bendrinės kalbos taisyklių sąvado.

25. Įgyvendinamos dvi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimais patvirtintos tiesiogiai su kalbos sistema ir vartoseną susijusios programos: Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programa, Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 metų programa. Svarbu užtikrinti jų tęstinumą ir

parengti naujų programų, skirtų bendrinės kalbos ir tarmių ištekliams kaupti, tvarkyti ir skleisti visuomenėje.

26. Bendrinės kalbos normos tvirtinamos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimais ir rekomendacijomis. Kalbos normų ir patarimų sklaidą užtikrina ne tik įvairūs leidiniai, bet ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos svetainėje veikiantis Kalbos konsultacijų bankas, konsultacijos telefonu ir elektroniniu paštu. Plečiantis elektroninei erdvei, keičiantis visuomenės poreikiams, svarbu užtikrinti esamų skaitmeninių išteklių palaikymą ir tęstinumą, siūlyti naujų, patogesnių kalbinės informacijos sklaidos formų.

27. Vardyno norminimas grindžiamas onomastikos mokslo tyrimais, kurių didžioji dalis atliekama Lietuvių kalbos institute. Valstybinė lietuvių kalbos komisija kodifikuoja Lietuvos ir kitų šalių vietovardžius, reikalingus Lietuvos valdymo ir administravimo bei visuomenės poreikiams tenkinti. Visuomenė gali naudotis šių institucijų sukurtais skaitmeniniais ištekliais: Lietuvos vietovardžių geoinformacine duomenų baze, internetine duomenų baze „Pasaulio vietovardžiai“, „Vietovardžių žodynu“, „Pavardžių žodynu“, Lietuvos Respublikos piliečių vardų pasvetai. Siektina įstatymu įteisinti buvusių kaimų vietovardžius kaip nekilnojamąjį kultūros paveldą, o žemės savininkams valstybės išduodamuose dokumentuose, reglamentuojant buvusių kaimų ir viensėdžių ribų žymėjimą, nurodyti ne tik esamus, bet ir buvusius vietovardžius.

28. Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymas paspartino įstatymų ir kitų teisės aktų terminų tvarkybą ir sklaidą. Internetu laisvai prieinamas Terminų bankas per metus vidutiniškai papildomas 1 000 aprobuotų teisės aktų terminų straipsnių. Be jų, Terminų banke skelbiami ir terminų žodynų, standartų, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos rekomendacijų terminai – vidutiniškai per metus 20 360 terminų straipsnių, tačiau nuo 2016 metų dėl nepakankamo finansavimo Terminų bankas nebuvo pildomas terminų žodynų duomenimis. Valstybės institucijos įpareigotos tvarkyti savo sričių terminiją ir teikti ją aprobuoti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, bet ne visos, ypač mokslo ir studijų įstaigos, yra įsitraukusios į šį darbą.

29. Lietuvių kalbai, ypač jos dalykiniams stiliams, didelę įtaką daro Europos Sąjungos institucijų rengiamų dokumentų kalba. Formuojasi naujos rašytinės, sudėtingos Europos Sąjungos oficialiųjų kalbų administracinės atmainos. Stichiškai besiformuodamos jos galėtų neigiamai paveikti bendrinę lietuvių kalbą. Opiausiai Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminijos klausimus nuo 2010 metų padeda spręsti vieno langelio sistema, nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 7 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminų lietuvių kalba derinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Pastaraisiais metais parengtas „Vertimo vadovas“ (rašybos ir skyrybos dalis, rengiama sintaksės dalis), derintas nelietuviškų asmenvardžių rašymas, Jungtinių Tautų organizacijų pavadinimų rašyba. Rengiamų

dokumentų kalbos kokybę padėtų užtikrinti glaudesnis Europos Sąjungos institucijose dirbančių vertėjų ir kitų specialistų bendradarbiavimas su Lietuvos institucijų kalbos specialistais ir kvalifikacijos kėlimas Lietuvoje.

30. Pastaraisiais metais daug dėmesio skiriama dialektologinių tyrimų modernizavimui ir rezultatų sklaidai. Tarmės tiriamos ne tik kaip paveldo objektas, bet ir kaip nuolat kintančios, integracijos ir niveliacijos veikiamos kalbinės sistemos. Leidžiami mokslinio ir taikomojo pobūdžio tarmių leidiniai. Kuriamos ir tvarkomos tarmių duomenų bazės, tačiau neužtikrinamas jų palaikymas ir plėtra.

31. Palaikytinos ir remtinios naujai besikuriančios tarpdalykinės sritys (pavyzdžiui, teismo lingvistika, interneto lingvistika), tiesiogiai susijusios su kalbos pokyčiais ir visuomenėje kylančiomis kalbos vartojimo problemomis.

32. Svarbu nuolat rūpintis bendrinės kalbos kokybe viešojo vartojimo srityse:

32.1. Visuomenės kalbos lygiui ypač didelę įtaką daro viešojoje erdvėje funkcionuojanti kalba. Spausdintinės žiniasklaidos, kurioje dirba kalbos redaktoriai, kalba gana gera. Profesionalūs sakytinės žiniasklaidos darbuotojai taip pat siekia palaikyti bendrinės kalbos etaloną. Didžiausia problema – kai kurių interneto naujienų portalų kalba, dažnai kelianti visuomenės nepasitenkinimą ir, kaip rodo visuomenės kalbinių nuostatų tyrimai, nepateisinanti lūkesčių dėl šios srities kalbos kokybės.

32.2. Bendrinės kalbos raidai ir bendrajam visuomenės raštingumui didelę įtaką daro mokslo ir studijų kalbos kokybė. Valstybinė lietuvių kalbos komisija 2013–2014 metais atliko aukštųjų mokyklų vadovėlių, magistro darbų ir daktaro disertacijų santraukų kalbos vertinimą. Iš vertintų 2010–2012 metais išleistų aukštųjų mokyklų 77 vadovėlių tik 6 kalba atitiko taisyklingumo reikalavimus, 20 vadovėlių kalba šiuos reikalavimus atitiko tik iš dalies, o 51 vadovėlio, tai yra daugiau negu dviejų trečdalių vertintų vadovėlių, kalba neatitiko taisyklingumo reikalavimų. Įvertinus 2013 metais aukštosiose universitetinėse mokyklose 1 068 apgintų magistro darbų (išskyrus lituanistinių studijų) kalbą, nustatyta, kad apie 38 proc. darbų neatitinka kalbos taisyklingumo reikalavimų. Įvertinus 714 daktaro disertacijų santraukų kalbą, paaiškėjo, kad 17 proc. santraukų kalba neatitiko taisyklingumo reikalavimų, 31 proc. santraukų kalba šiuos reikalavimus atitiko tik iš dalies.

32.3. Trūksta tyrimų, kurie atskleistų aukštųjų mokyklų dėstytojų ir bendrojo ugdymo mokyklų mokymo procese vartojamos kalbos būklę.

32.4. Pastaraisiais metais išleista vertimo teorijos ir taikomųjų darbų, kurie padeda gerinti vertimų į lietuvių kalbą kokybę. Vertėjų rengimo sistema ne visada užtikrina reikiamą jų lietuvių kalbos kompetenciją. Kaip ir daugelyje šalių, reikalingas dalykinės kalbos vertėjų į lietuvių kalbą

licencijavimas, nes iki šiol oficialiai aukštosiose mokyklose yra vertinamas tik jų užsienio kalbos mokėjimas.

32.5. Grožinės literatūros, kurią leidžia kvalifikuotų vertėjų ir redaktorių turinčios leidyklos, kalba gerėja. Nors veikia valstybinė kalbos vartojimo priežiūros sistema, didesnę poveikį literatūros leidinių (ypač verstinių) kalbos kokybei galėtų daryti viešoji visuomenės nuomonė.

33. Taikomiesiems lietuvių kalbos darbams trūksta kvalifikuotų specialistų, nes jų rengimas nėra strategiškai planuojamas. Todėl susidaro lietuvių kalbotyros sričių disproporcijos – pakankamai dėmesio skiriama kalbos paveldui, bet per mažai tiriama dabartinė kalbos būklė.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

KALBOS MOKYMAS

34. Valstybinės kalbos politikos nuostatos švietimo srityje turėtų būti grindžiamos ne tik atsižvelgiant į Europos Sąjungos institucijų rekomendacijas, bet ir išlaikant Lietuvos savitumą atspindintį individualių ir visuomenės interesų santykį. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nurodyta, kad kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine lietuvių kalba ir valstybinės lietuvių kalbos mokymasis.

35. Lietuvių kalba bendrojo ugdymo sistemoje:

35.1. Visų valstybinių mokyklų mokiniai laiko vienodą lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą, o baigiant pagrindinę mokyklą jų žinios tikrinamos remiantis ta pačia Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo programa. Siekiant stiprinti lietuvišką tapatybę, tautinį orumą ir asmens savivertę, sustiprinti skaitymo, rašymo ir svarbiausių meninių tekstų suvokimo pasiekimus pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje, parengtos ir patvirtintos Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos. Pagal jas nuo 2017 metų dirba visos valstybinės mokyklos, todėl reikalinga ugdymo programų veiksmingumo analizė ir ja pagrįsta atnaujinta mokymo metodika.

35.2. Švietimo įstatyme nurodyta, kad mokytojas privalo taisyklinga lietuvių kalba perteikti ugdymo turinį, kai teisės aktais nustatyta, kad atitinkamas ugdymo turinys perteikiamas lietuvių kalba. Kadangi mokytojais dirba ir asmenys, nesimokę specialybės ir mokslo kalbos lietuviškai, nes pedagogo kvalifikaciją yra įgiję užsienyje, būtina sukurti sistemą jų lietuvių kalbos mokėjimui tobulinti ir patikrinti.

35.3. Mokytojams lituanistams teikiama dalykinė ir metodinė parama, tačiau reikia, kad į šį procesą sistemiškai įsitrauktų mokslininkai; sukurtina ir plėtotina sistema, kaip gerinti kitų dalykų mokytojų kalbos taisyklingumą.

36. Lietuvių kalba profesinio mokymo sistemoje:

36.1. Nors teisę inicijuoti profesinį mokymą ir steigti profesinio mokymo mokyklas turi ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitų valstybių narių piliečiai ar institucijos, Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatyme dėstomoji kalba tose mokyklose nėra reglamentuota.

36.2. Profesijos mokytojai arba kandidatai į profesijos mokytojus turi atitikti profesinio mokymo programose ir Švietimo įstatyme nustatytus reikalavimus, tačiau neužtikrinamas profesijos mokytojų valstybinės kalbos mokėjimas ir Lietuvos Respublikos piliečių teisė įgyti profesiją lietuvių kalba.

37. Lietuvių kalba aukštojo mokslo sistemoje:

37.1. Nepakankamai dėmesio skiriama lietuvių mokslo kalbos tobulinimui, lietuvių kalbos kaip specialybės kalbos kokybė palaikoma tik specialiomis valstybės dotacijomis. Tyrimai rodo, kad ne visose aukštųjų mokyklų programose specialybės kalba yra dėstoma, o jeigu dėstoma, ne visada atitinka studentų poreikius ir kartais yra nepatenkinamo metodinio lygio. Turi būti iš pagrindų persvarstytas šio dalyko turinys ir mokomieji šaltiniai, dėstytojams rengiami kvalifikacijos tobulinimo seminarai.

37.2. Būtina skatinti aukštųjų mokyklų dėstytojų taisyklingą ir gerą lietuvių kalbą ir užtikrinti studijų medžiagos kalbos kokybę.

38. Lietuvių kalbos mokymas ir mokymasis išeivijoje ir reemigracijoje:

38.1. Valstybinės kalbos politikai naujų uždavinių kelia gausių lietuvių bendruomenių kūrimasis užsienyje. Ypač remtina lietuvių bendruomenių užsienyje steigiamų lietuviškų mokyklų ar klasių veikla. Parengta ir virtualioje mokymosi aplinkoje skelbiama lietuvių kalbos ir kultūros mokymosi medžiaga užsienio lietuviškoms mokykloms, vyksta mokymai ten dirbantiems mokytojams. Sudarytos sąlygos nuotoliniam lietuvių kalbos mokymuisi, tačiau trūksta kvalifikuotų specialistų, parengtų dirbti nuotoliniu būdu, peržiūrėtina ir nuotolinio mokymo metodika. Šiems procesams būtina nuolatinė stebėseną ir analizė.

38.2. Parengta lietuvių kalbos programa iš užsienio atvykusių ar grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių vaikams, nemokantiems lietuvių kalbos. Būtina sudaryti kuo palankesnes sąlygas grįžusiems į Lietuvą išeiviams integruotis tiek į Lietuvos švietimo sistemą, tiek į darbo rinką. Valstybės mastu nėra sukurta lietuvių kalbos testavimo ir sertifikavimo sistemos pagal Europos kalbų mokėjimo lygius.

IV SKYRIUS

VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS TIKSLAS

39. Svarbiausias valstybinės kalbos politikos tikslas – užtikrinti valstybinės kalbos tvarumą ir funkcionavimą visose Lietuvos Respublikos viešojo gyvenimo srityse ir plėtoti jos raškos galimybes. Šio tikslo siekiama palaikant lietuvių kalbos, kaip valstybinės, statusą ir nustatant jos santykius su kitomis kalbomis, stiprinant valstybinės kalbos viešojo vartojimo teisinius pagrindus, jo stebėseną ir priežiūrą, gausinant kalbos išteklius ir garantuojant jų prieinamumą visuomenei, sudarant galimybę jos mokytis tiek Lietuvos Respublikos piliečiams, tiek išeivijai ir užsienio valstybių piliečiams, stiprinant valstybinės kalbos prestižą, skatinant visuomenę rūpintis kalbos kokybe.

V SKYRIUS

VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS UŽDAVINIAI

PIRMASIS SKIRSNIS

KALBOS STATUSAS

40. Užtikrinti kalbos politikos lankstumą ir dinamiką:

40.1. stebėti ir tirti kalbinius pokyčius viešosiose Lietuvos valstybės ir visuomenės gyvenimo srityse;

40.2. atnaujinti teisinę bazę, reglamentuojančią valstybinės kalbos funkcionavimą ir priežiūrą;

40.3. suderinti teisės norminius aktus, reglamentuojančius kalbų vartojimą Lietuvoje;

40.4. parengti ilgalaikę valstybinės kalbos politikos strategiją, kurioje būtų pateikta išsami valstybinės kalbos būklės analizė ir numatyti valstybinės kalbos pagrindų stiprinimo tikslai ir uždaviniai;

40.5. stiprinti už valstybinės kalbos politikos vykdymą ir mokslinius tyrimus bei plėtrą atsakingas institucijas – Valstybinę lietuvių kalbos komisiją, Valstybinę kalbos inspekciją, Lietuvių kalbos institutą ir aukštojo mokslo bei studijų institucijas – ir skatinti glaudesnę jų bendradarbiavimą;

40.6. siekti kalbos politikos ir visuomenės nuomonės grįžtamojo ryšio.

41. Stiprinti lietuvių kalbos statusą daugiakalbės Europos sąlygomis:

41.1. prisidėti prie kalbų lygybės principu grindžiamos tarptautinės kalbos politikos ir teisės formavimo atsižvelgiant į Lietuvos interesus;

41.2. palaikyti Europos Sąjungos ir Lietuvos institucijų bendradarbiavimą kalbos politikos klausimais.

42. Užtikrinti visavertį valstybinės kalbos funkcionavimą visose viešojo vartojimo srityse:

42.1. teisinėmis, finansinėmis ir kitomis priemonėmis skatinti lietuvių mokslo kalbos plėtrą;

42.2. tirti Lietuvos kalbinio kraštovaizdžio būklę ir nustatyti jo formavimo teisinę bazę bei principus;

42.3. užtikrinti visavertį lietuvių kalbos funkcionavimą elektroninėje terpėje ir jos lietuvinimo pažangą;

42.3.1. užtikrinti lietuvių kalbos kompiuterizavimo darbų koordinavimą ir pakankamą finansavimą;

42.3.2. siekti didinti lietuviškos arba sulietuvintos programinės įrangos prieinamumą visuomenei ir skatinti jos naudojimą;

42.3.3. siekti užtikrinti galimybę naudotis lietuviška arba sulietuvinta programine ir technine įranga valstybės institucijose ir įstaigose, mokymo ir studijų įstaigose, viešosios prieigos vietose.

ANTRASIS SKIRSNIS

KALBOS PRESTIŽAS

43. Stiprinti lietuvių kalbos prestižą:

43.1. plėtoti lituanistikos (ne tik lietuvių kalbos, bet ir lietuvių literatūros, tautosakos, kultūros bei Lietuvos istorijos) sąsajas su lietuviškąja tapatybe koncepciją, skatinti domėjimąsi ir diskusijas šia tema;

43.2. plėtoti politinį ir kultūrinį žiniasklaidos, akademinės bendruomenės ir visuomenės dialogą dėl lietuvių kalbos perspektyvos globaliame pasaulyje;

43.3. gerinti kalbos institucijų komunikaciją su visuomene ir kelti jų prestižą;

43.4. kalbinę informaciją pateikti išnaudojant įvairias šiuolaikines sklaidos priemones ir atsižvelgiant į skirtingus visuomenės tikslinių grupių poreikius;

43.5. remti lietuvių kalbos savitumą ir turtingumą atskleidžiančius literatūros, teatro, kino, muzikos kūrinius ir skatinti jų sklaidą;

43.6. ugdyti visuomenės kalbinį sąmoningumą;

43.7. rūpintis lietuvių kalbos prestižu užsienio lietuvių bendruomenėse.

TREČIASIS SKIRSNIS

KALBOS SISTEMA IR VARTOSENĄ

44. Užtikrinti bendrinės kalbos modernumą, atsinaujinimą ir gausinti jos išteklius visuomenės poreikiams tenkinti:

44.1. skatinti šiuolaikiškus lietuvių kalbos tyrimus ir jų sklaidą;

44.2. bendrinės kalbos normų kodifikavimo darbu ir normų sklaidai suteikti nuoseklesnį ir kryptingesnį pobūdį:

44.2.1. skatinti norminamosios ir taikomosios kalbotyros plėtrą, atnaujinti teorinius bendrinės kalbos kodifikacijos pagrindus;

44.2.2. skatinti skaitmeninių šiuolaikinės kalbos išteklių kūrimą ir palaikymą;

44.2.3. skatinti norminamosios ir taikomosios kalbotyros teorinių ir mokomųjų (elektroninių) leidinių, specialybės kalbos mokomųjų priemonių, lietuvių kalbą ir kalbotyros tyrimus populiarinančių leidinių rengimą;

44.3. užtikrinti lituanistikos išteklių prieinamumą visuomenei;

44.4. plėsti ir gerinti kalbos konsultavimo paslaugas visuomenei;

44.5. spartinti lietuvių terminijos tvarkybą, skatinti terminologinę veiklą valstybės institucijose, mokslinių tyrimų ir aukštojo mokslo įstaigose;

44.6. skatinti vardyno paveldo sklaidą, vardyno duomenų bazių kaupimą ir tvarkybą, užtikrinti jų palaikymą mokslo, administravimo ir visuomenės reikmėms.

45. Siekti bendrinės kalbos kokybės gerėjimo visose viešojo vartojimo srityse.

46. Rūpintis kalbos specialistų rengimu bei jų kvalifikacijos tobulinimu ir stiprinti jų vaidmenį visuomenėje:

46.1. užtikrinti specialistų rengimą atsižvelgiant į atskirų lituanistikos ir su ja susijusių sričių poreikį;

46.2. skatinti Europos Sąjungos institucijų darbuotojų, atsakingų už dokumentų vertimą į lietuvių kalbą, bendradarbiavimą su Lietuvos institucijomis;

46.3. siekti tobulinti vertėjų į lietuvių kalbą ir lietuvių kalbos redaktorių rengimą, kelti jų kvalifikaciją.

47. Skatinti tarmių vartojimą – gyvąjį lietuvių kalbos paveldą:

47.1. skatinti bendruomenės palaikyti tarmių vartojimo tradicijas;

47.2. plėtoti šiuolaikiškus tarmių tyrimus.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

KALBOS MOKYMAS

48. Užtikrinti galimybę mokytis lietuvių kalbos ir mokytis lietuvių kalba visais Lietuvos švietimo sistemos lygmenimis:

48.1. siekti lietuvių kalbos mokymo rezultatų gerėjimo bendrojo ugdymo sistemoje;

48.2. sudaryti sąlygas (teisines ir finansines) ir stiprinti lietuvių kalbos mokymą tautinių mažumų mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas;

48.3. užtikrinti atnaujintą lietuvių kalbos, kaip specialybės kalbos, dalyko dėstymą ir jo metodologinę kokybę visose studijų programose, siekti, kad šis dalykas būtų dėstomas visose valstybinėse aukštosiose mokyklose;

48.4. valstybės mastu sukurti valstybinės kalbos mokėjimo testavimo ir sertifikavimo sistemą;

48.5. tirti ir prognozuoti lietuvių kalbos mokymo poreikius, numatant galimus demografinius Lietuvos gyventojų pokyčius.

49. Skatinti įvairių dalykų mokytojų ir dėstytojų kalbos tobulinimą (kvalifikacijos kursų rengimą ir pan.).

50. Skatinti lietuvių kalbos mokymą (mokymąsi) užsienyje:

50.1. teikti materialinę ir metodinę paramą užsienyje gyvenančių lietuvių bendruomenių mokykloms (klasėms) ir centrams (mokykloms, klasėms), kuriuose lietuvių kalbos mokosi užsienio šalių piliečiai;

50.2. skatinti nuotolinį lietuvių kalbos mokymą (mokymąsi) ir plėtoti jo metodiką, kelti nuotolinio mokymo specialistų kvalifikaciją;

50.3. skatinti lietuvių kalbos mokymą (mokymąsi) gretimose šalyse.

VI SKYRIUS

VALSTYBINĖS KALBOS BŪKLĖS PAŽANGOS KRITERIJAI

51. Įgyvendinant valstybinės kalbos politikos tikslą ir uždavinius, numatomi valstybinės kalbos būklės pažangos kriterijai, rodantys, kiek veiksmingai vykdoma ši politika:

51.1. Valstybinės kalbos statuso srityje:

51.1.1. teisinės bazės, nustatančios valstybinės kalbos funkcionavimą ir priežiūrą įvairiose visuomenės veiklos srityse, atnaujinimas;

51.1.2. valstybinės kalbos statuso stiprinimas viešojo vartojimo srityse;

51.1.3. lietuvių kalbos vartotojų skaičiaus dinamika (įskaitant kitakalbius Lietuvos Respublikos piliečius ir imigrantus).

51.2. Kalbos prestižo srityje:

51.2.1. lietuvių kalbos prestižo Lietuvoje ir išeivijoje stiprėjimas;

51.2.2. kalbos mokslo bei kalbos priežiūros institucijų prestižo stiprėjimas ir komunikacijos su visuomene gerėjimas.

51.3. Kalbos sistemos ir vartosenos srityje:

51.3.1. lituanistikos prioriteto įgyvendinimas ir fundamentinių bei taikomųjų lituanistinių tyrimų plėtra;

51.3.2. bendrinės kalbos kodifikacijos būklės gerėjimas;

51.3.3. lietuvių kalbos išteklių gausėjimas ir prieinamumo gerėjimas;

51.3.4. bendrinės kalbos kokybės gerėjimas visose viešojo vartojimo srityse;

51.3.5. lietuvių kalbos plėtra elektroninėje terpėje;

51.3.6. kalbos specialistų kvalifikacijos tobulėjimas.

51.4. Kalbos mokymo srityje:

51.4.1. lietuvių kalbos mokymo prieinamumo, taip pat išeivijoje, gerėjimas;

51.4.2. lietuvių kalbos mokymo rezultatų gerėjimas švietimo (bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo) sistemoje;

51.4.3. visuomenės lituanistinio švietimo plėtra.
